

RURA (45) *sb f*

a jasne.

sg N rura (10). ◇ G rury (5). ◇ A rurę (3). ◇ I rurą (3). ◇ pl N rury (10). ◇ G rur (6). ◇ [D rurâm.]
◇ A rury (5). ◇ I rurami (2). ◇ L rurach (1); [-ach], -(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

*Przedmiot podłużny, walcowaty, pusty w środku; fistula BartBydg, Mącz, Cn (45) : Benedyktus Anágninus [...] kazał ię ząkrásć chłopcu pod łóże iego [papieża Celestyna] [...] / á w nocy wołác: iefli Celestynne nie ípuścífz Papieftwá Benedyktowi/ zbáwion nie będziefz/ boś go nie godzyen. Chłopiec ták vczynił iáko mu rokazano. Pifzú drudzy iż rurą przytknáfz do vchá mowíl. *BielKron* 185; *Fistulosus, Wydrożony/ Wywiercióny/ Czczy/ To yeft/ Co wiele rur/ y dziur w łobie ma Dźiuráwy. Mącz* 129a, 129a; *Stollę záfypác [!] dobrze ziemiá zá łobá przetknáfz iá dęthemi drzewcy álbo rurámi dlugiemí/ przes ktore tám Ogień ma doysć rospaloná kulká álbo przes proch *BielSpr* 65.**

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy materiału (1): *Cuspides apud Varronem, pro tribulis fictilibus, Miáfto rur gliniánych. Mącz* 75.

Przen (5) :

rura czego (2): *Sákramentá łá iáko rury łáfki y záfugi Páná Chriftufowey. *WujJud* Nn3, 232 marg.*

W porównaniach (5): *OrzQuin* N3; *Abowiem onę moc ktora z Męki Páná Chriftufowey pochodzi/ to ieft łáfkę [...] przez Sákramenty iákoby przez rury iákíe ku łobie przywodźimy/ y przywłáfzczamy [...] inaczey zbáwienia doftác niemożemy. *WujJud* 232, 232 marg, Nn3; A iákoż fię tu w modlitwie nie kochác/ z ktorey ták wiele dobrego ná nas fię zlewa/ y przez nię iáko przez rurę duchowná [...] zdroie łáfki Bożey rozmáitey/ do ferc náfzych płyná? *LatHar* [+9]; [z kąd [tj. z Kościoła] czerpáne bywáią wźyfłki zbáwienia y świątobliwoścí náfzey świątoścí: przez ktore też iákoby przez nieiákíe rury niebiełkie/ wylewa íe ná nas od Páná Bogá oná wilgotnoścí y świątobliwoścí rolá *KuczbKat* 384; *GilPos* 165v].*

Szereg: »kanał albo rura« (1): *wítawiczná [duchowná ofiarę] w Kościele Bożym mamy: przez którą/ iáko przez kánał iákí/ álbo przez rurę iáką/ przywłáfzczamy łobie duchem [...] y fercem íkrułzónym dobrodźiefstwo ono krzyżowéy Ofiáry. *OrzQuin* N3.*

a. *Urządzenie do prowadzenia wody, rynna, rura wodociągowa; aqueductus Vulg, Modrz, Calag; canalis Calag, Cn; hydraulos, incile Mącz; sifus, tubulus Cn (23) : Canale, est fistula vel lignum ducens aquam, rynna, rura *BartBydg* 22; Castellum etiam accipitur pro laxiore derivaculo in aquae ductibus, ex quo aqua per fistulas varie distribuitur, Mieyce ná które wodá z rzek/ albo ynich zrzódl ícieka/ á z onąd záfie rurámi wody miáftu dodawa. *Mącz* 40b; *Hydraulos, Rurá/ rinná* álbo też rynłztok którym wodá ícieka *Mącz* 160b, 50b, 109c, 128d, 160b [2 r.], 167d, 210d, 276c; *ModrzBaz* 35; *Calag* 228b; *Tubus – Rura* do przywiedzienia wodi. *Calep* 1091b; (*nagł*) *Porządek około gáfzenia. (-) [...] Iedni áby bieżeli z íiekierámi/ drudzy z hákámi/ trzeći z drábinámi/ drudzy z íikawkámi/ z wiádry/ z cebry. A kędy rury niemáfz/ woźiwodowie wźyfłcy *GostGosp* 144; *SkarKaz* 611a [2 r.]; [W zamku rury y skrzynia do wody. *LustrWpol* I 44].**

[W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy materiału [rura + określenie, określenie + rura]: *GDy wodá ma gđzie być przywodzoná/ [...] potrzebá przypráwnego naczyńia/ iáko łá íkryníe/ rury*

ołowne/ miedziane/ drzewiáne/ álbo teże y gliniáne *Cresc 1571 30*; Spiżáne też rury máią swoie rzemieślniki. *Cresc 1571 31*; Hanu albo rury mosiądzowej do nowej skrzyni [wodnej] w zamku, za 6 funtów mosiądzu po gr. 6 *Wawel 1582/451.*]

Wyrażenia: [»rury miesckie, ku potrzebie miesckiej«: Ten czynsz ogrodny KJ[M] miastu dać raczył ad beneplacitum, aby zbudowali rury ku potrzebie miesckiej *LustrMaz II 70*; Mieszczanie ci płacą czynszu z młyniku Dluskiego ... fl. 1 gr 18 przeto, iż tam z tego młyniku wzięli do rur miesckich wodę *LustrWpol I 232.*]

»rura wodna« = *salientes Mącz, Calep; aquae ductus, fistula Mącz; diabetes, siphon Calep* [szyk 5:1] (6): Siphon sive siphon, Cewká álbo rurká z miedzi y z żeláza álbo z yney máteriey v wodnych rur którą wodá wycieka *Mącz 395d, 365b*; [Włodimirz] przyiáchał do Kijowá [...]. Przyprowadził też z fobą [...] Naftaliuá Protopopá [...] / który mu ono był přes ítrzáłę Rury wodne zepłowác poradził *StryjKron 140*; Salientes – Ruri wodnę item íykawka item kurek. *Calep 940a, 317b, 984a.*

[**Szereg:** »rura abo żłob«: Tedy Holofernes/ gdy chodzil około miáftá nálazł áno z ítudnice kthora byłá przed miáftem ciekłá wodá rurámi ábo żłoby od południá do miáftá [*aquaeductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret*]/ y kazał porábác rury one co niemi wodá ciekłá *Leop Iudith 7/6 (Linde).*]

b. Część fontanny, z której tryska woda (4) : *RejWiz 39; BielKron 331 [2 r.]*; [Rurá ízpetna piękná wodę pułzcza. *SkarKaz 216a (Linde)*].

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy materiału (1): Przyízedł nád piękne źrzodło pod drzewem Figowym/ A ono opráwione dziwnym kftátem nowym. Skrzyniá około niego piękna mármurowa/ A rurá s pozłoceniem w niey álábáftrowa. *RejWiz 34.*

c. Piszczálka, fujarka (3) : *Fistulo, [...] wydrażam/ Wywierciam/ álbo czinię rury/ piszczálki. Mącz 129a, 53a; Canna – Rura, trzcina. Calep 158b.*

d. Rurka używana do destylacji alkoholu (1) : [*ludzie czynią próby rozmaite, aby wód cieplicznych własność poznać*] bo deítylluiąc iáko gorzáłkę w báni/ áby rury przez beczki íłty/ części ich íubtylnieyszé/ á woniá ráczéy/ niż wód máteryeý pokaże *Oczko 11.*

e. Lufa (1) : Dmuchałemci w przód w rurę/ ále nie nábita. *WyprPl B2.*

f. anat. (1) :

α. [Cewka moczowa: ábowiem ielli wyízedł [*jad*] z wiérzchu á íiadł w żyłách álbo w rurách vrynowych/ wnet vryná íczérnieie/ á będzie ímiérdziáłá *UrzędowHerb 452a, 449a.*]

β. [Kóść goleniowa; tibia Cn: [*Wodnik*] Goleniam y Ruram nożnym pánuie. *SienHerb 427b.*]

γ. Kanał w nosie (1) : Czemu goráčzóć promieniow íłonecznych [...] kichanie pobudza. (–) Bowiem ono ruri w noíie ku mózgu odtwarzaiąc wilgotności róspułzcza j wywodzi, ktore potim [...] onym kichaniem wyrzucza. *GlabGad B8.*

g. Tuleja będąca częścią świecznika (1) : Dimyxos – Lichtarz o dwu rurach. *Calep 325b*; [lichtarz o 3 rurkach mosiądzowy na ścianę za 4 zł, cztery rury lichtarzowe, długie, na ściany, po półtoremu złotemu – facit fl. 6; cztery rury z aniołkami na ścianę po złotemu i po 3 gr – facit fl. 4 gr 2 *InwMieszcz 1571 nr 166, 1562 nr 104, 1581 nr 235; LustrPom 212*].

Synonimy: a. kanał, rynna, żłob; c. piszczálka, trzcina.

Cf **RURMISTRZ**

JR